

Co by každý kynolog měl znát o vývojových stádiích a kritických obdobích vývoje psa?

Jak citovat:

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. Co by každý kynolog měl znát o vývojových stádiích a kritických obdobích vývoje psa? *Ekolist.cz* [online]. 6. 3. 2019. ISSN 1802-9019. Dostupné na: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/priroda/co-by-kazdy-kynolog-mel-znat-o-vyvojovych-stadiich-a-kriticky-obdobi-vyvoje-psa>

Vývojové teorie známe především z oblasti psychologie člověka. Věnují se rozdílům mezi průměrnými výkony jedinců v závislosti na věku. Poznatky vývojových teorií umožňují pedagogům porozumět lépe dětem nebo žákům a plánovat výuku přiměřeně (a tedy efektivněji). Podívejme se v rychlosti na vývojová stadia člověka, abychom lépe porozuměli vývojovým etapám psa, kterým se budeme věnovat následně a které by měl každý kynolog znát.

Učenci (Aristoteles, Hippokrates, Komenský) nejprve určovali vývojové etapy člověka podle magického čísla 7. Konkrétně je vytyčili takto: dítě (do 7 let), pachole (7–14), mládenec (14–21), jinoch (21–28), muž (28–35), starý muž (35–42) a kmet od 42 let. Tento přístup vychází z numerologického významu magie čísla 7. Číslo 7 téměř ve všech náboženských systémech vyjadřuje naplnění či dovršení, celost a dokonalost, vyjadřuje řád přírody. Jistou souvislost vidíme se sedmi dny měsíční fáze, sedmi dny v týdnu atd. Nacházíme ho v pohádkách (za sedmero horami a sedmero řekami, sedmé nebe).

19. století přineslo změnu v nahlížení na dítě. Místo snahy dítě a jeho vývoj podříditi běhu světa nastoupila snaha poznat dítě a jeho nitro. V návaznosti na tuto revoluční změnu v přístupu reagovali učenci hledáním vývojových etap, které vycházejí z vnitřní podstaty dětí/lidí. Mezi nejrespektovanější vývojové psychology patří Sigmund Freud (sledoval, odkud v dané fázi přichází libido – uspokojení) a Erik S. Erikson, který na Freuda navázal a jeho teze lépe vysvětlil laické veřejnosti. Na ně navázali Jean Piaget, Lev S. Vygotskij a stovky dalších. Laikům poznatky vývojových teorií přibližuje tzv. biopsychologická vývojová periodizace, jejímž cílem je zachytit nejen psychologické, ale také biologické a sociální etapy. Tento přístup u nás propracoval Václav Příhoda nebo Marie Vágnerová.

Velmi významným poznatkem, který zásadně ovlivnil moderní pedagogiku, byl objev senzitivního nebo také kritického období vývoje. Jako první ho nejspíš popsal holandský evoluční botanik Hugo Marie de Vries u mladých rostlin máku. Následně tento pojem použil Američan německého původu Jacques Loeb u housenek motýla bekyně. A krátce poté ho začali používat vývojoví psychologové i pedagogové (Lev S. Vygotskij, Maria Montessori a další).

Dnes je senzitivní období vývoje popisováno jako období, ve kterém je organismus zvláště citlivý na podněty z prostředí. Pokud je v tomto období nedostane, nebo naopak, pokud dostane podněty nevhodné, vývoj se bude ubírat jiným, nežádoucím směrem.

Se senzitivní (kritickou) periodou vývoje souvisí vtištění (imprinting), které popsal na základě svých pozorování s husami a kachnami německý zoolog Konrad Zacharias Lorenz. A také optimální období pro učení se něčemu, které popsal Lev S. Vygotskij, které má dolní hranici i horní hranici, čili je nevhodné učit nějakou dovednost před začátkem tohoto období a zároveň může mít fatální následky toto období pro učení se něčemu nevyužít (podle Jančaříková, 2015, 2019). Vývojovým stadiím člověka a studiu toho, jak věk ovlivňuje schopnost učit se, je tedy věnována velká pozornost a právě z nich vychází moderní teorie učení. Proto mě velmi zaráží, jak málo kynologů, kteří pracují se svými psy (učí je), zná vývojové etapy psa. Přitom v kynologii je znalost vývojových etap neméně důležitá než ve školství. Dobrý psovod by měl znát a respektovat vývojové stadium, ve kterém se jeho pes právě nachází.

Kromě senzitivních období je potřeba hledět i na dané plemeno a osobní dispozice.

Licence | Některá práva vyhrazena Foto | Sippanont Samchai / Flickr

Vybraná senzitivní období vývoje psa

Ve vývoji psa byla vytyčena některá senzitivní období vývoje v polovině 20. století (Scott, 1958). Jejich projevy pochopitelně ovlivňuje individualita (daná plemenem i osobními dispozicemi jedince). Různí mladí psi proto prožívají vývojová období strachu různě. Na některých zvířatech není téměř poznat, že právě tímto obdobím procházejí (to platí zvláště pro zástupce plemen, která byla záměrně šlechtěna tak, aby bylo posíleno odvážné chování, např. pro teriéry).

Individuální vývoj může zasáhnout i do vývojových fází. Jednotlivé fáze nastupují dříve či později. Proto mohou existovat štěňata, která ve věku sedmi týdnů nejsou připravena na přechod k novému majiteli a potřebují u matky zůstat déle. To by měl dobrý chovatel poznat a respektovat, i když mu tím přibude práce. Znalost a respektování vývojových stadií a klíčových období vývoje může v socializaci i ve výcviku velice pomoci (Dodge, 1989). Pro psovody je důležité znát období zvýšené odvahy a období zvýšeného strachu.

První období zvýšené odvahy probíhá (obvykle, vždy existují odchylky od průměrného vývoje) mezi 5. až 8. týdnem věku (tedy ještě u chovatele). Štěně je v těchto týdnech zvědavější, vnitřním puzením, které Karel Čapek v Dášeňce popisuje jako Hlas matky Přírody, je nutkáno k objevování nových věcí, zvířat a lidí. V tomto období platí pravidlo „čím více, tím lépe“, tedy že by štěně mělo mít co nejvíce možností poznávat lidi, psy, jiná zvířata, různá prostředí. Zároveň je třeba štěně dobře zabezpečit, aby někam nespadlo či se nezranilo nebo někomu nepřipletlo do cesty, protože má snížený pud sebezáchovy.

První období strachu přichází v úzké návaznosti a probíhá přibližně mezi 8. až 10. (někdy až 12.) týdnem. V tomto období může příliš nových situací vyvolat velký stres. Před ním je třeba štěně chránit, a proto je vhodné novým situacím štěně vystavovat přiměřeně.

Z toho mimochodem vyplývá zajímavá skutečnost, že odběr štěněte je nejvhodnější mezi sedmým a osmým týdnem, anebo až po dvanáctém týdnu. Vzhledem k vývojovým obdobím je paradoxně odběr v sedmi týdnech šetrnější než v devíti týdnech, protože sedmitýdenní štěně je ještě ve fázi zvýšené odvahy, kdežto devítitýdenní už ne a po převozu od chovatele bude prožívat větší stres ze změny. Pokud má zůstat štěně u chovatele déle, tak je lepší naplánovat jeho odběr až na dvanáctý týden.

Druhé období zvýšené odvahy probíhá kolem 5. měsíce věku (tedy obvykle již u psovoda). Psovod by měl umět nástup tohoto období vypožorovat a celé toto období (tj. cca od 3. do cca 6. měsíce věku) maximálně využít pro socializaci štěněte. Měl by ho brát co nejvíce s sebou na nová místa, kde může potkávat nové lidi, psy i další zvířata a prožívat různé situace. V tomto věku je štěně skutečně zvědavé a socializace probíhá v souladu s jeho vnitřním nastavením, v závislosti na jeho biomechanismech (Scott, 1958), tj. skoro sama, bez potřeby velkého úsilí a bez větších rizik. Štěně, které je v tomto období drženo v izolaci, o hodně přijde. Ne že by nebylo možné psa i později navyknout na ruchy okolního světa, ale bude to stát psovoda vždy mnohem větší úsilí. A u povahově slabších jedinců se mohou následky nedostatečné socializace v tomto období projevat po celý život, i když se psovod bude snažit sebevíc promeškané napravit.

Toto období provází také snížený pud sebezáchovy. Tedy že se štěně pouští i do aktivit, které jsou pro něj nebezpečné, že na sebe neumí dávat pozor. Psovod by proto měl v tomto věku štěně obzvlášť hlídat. Právě v tomto věku přijdou štěňata snadno ke zraněním způsobeným příliš divokou hrou, např. nárazem většího psa do štěněte nebo nárazem štěněte do stromu, nebo vběhnou pod auto, spadnou ze skály apod.

Dobrý psovod by měl znát a respektovat vývojové stadium, ve kterém se jeho pes právě nachází. Licence | Někteří práva vyrazena Foto | airwaves1 / Flickr

Čili druhé období zvýšené odvahy je velmi důležité klíčové vývojové období psa. Psovodi o něm vědí, ale obvykle si neuvědomují, že má začátek a hlavně také konec. Druhým obdobím strachu prochází štěně (obvykle, opět existují individuální odchylky) mezi 6. a 8. měsícem. O tomto období velké množství psovodů neví. Nestačí se pak divit, že se jejich ještě nedávno tak veselé a odvážné štěně chová jinak, a přemýšlejí o tom, co se štěněti stalo, kdo mu asi ublížil. Obvykle se mu nestalo nic, jen vstoupilo do dalšího vývojového období.

Je velmi tristní, že psovodi toto vývojové období neznají, protože pak nedokážou poskytnout svému psu to, co potřebuje, tedy pochopení a oporu. Psovod by měl v tomto období změnit přístup, snížit snahu o co nejaktivnější socializaci, vzruchy z prostředí pejskovi přiměřeně dávkovat. Psovod by měl poskytovat mladému psu oporu. Rozhodně

by neměl psa za projevy nejistoty ani strachu trestat ani kárat. Nespokojenost psovoda pes vnímá a podráždí to jeho sebevědomí.

Nepříjemné zážitky, jako např. stěhování či cestu letadlem, by měl psovod pokud možno naplánovat před nebo po tomto období. V tomto období by měl psovod bedlivě hlídat lidi i psy v okolí, aby jeho štěněti neublížili. Nepříjemné zážitky v tomto období velmi snadno způsobí hluboké trauma, které má někdy i celoživotní následky.

Třetí období strachu se objevuje na prahu dospělosti (pohlavní zralosti) a souvisí s vyplavením pohlavních hormonů. U fen je často spojeno s háráním. U některých psů téměř bez prodlevy navazuje na druhé období strachu, u jiných přichází po několikaměsíční pauze. Mladí psi sami sebe a své zdroje více hlídají, a to hlavně před jinými psy (projevují se teritoriálně).

Také toto období není mezi psovody příliš známé a opět to je na škodu. Psovodi toto přirozené chování z nejistoty nazývají „agresivitou“ a mladé psy za ně trestají místo toho, aby jim poskytli jistotu. V tomto období psi (zvláště ti, kteří žijí ve smečce a mají proto dost společenských kontaktů) přestávají vyhledávat nové vztahy s jinými psy a začínají ostatní psy rozlišovat na „naše“ a „cizí“.

Je proto velkou chybou psovodů požadovat po nich, aby byli s každým psem v parku kamarádi. To většina mladých psů v tomto věku nezvládne, protože to je proti jejich přirozenému puzení. A když nemají možnost z kontaktu důstojně odejít (druhý pes je příliš sociálně aktivní), začínají se bát a cenit zuby, vrčít, chňapat nebo i kousat. Pokud jim jejich psovod a okolí neporozumí, dostanou nálepku „agresor“ a už se to s nimi vleče.

Přitom by stačil citlivější přístup psovoda. V tomto věku by se měl psovod snažit o to, aby jeho mladý pes cizí psy ignoroval. Nikdy by ho neměl nutit, aby je měl rád a hrál si s nimi.

Zdroje Becker, M., Radosta, L., Sung, W., Becker, M. *From Fearful to Fear Free: A Positive Program to Free Your Dog From Anxiety, Fears, and Phobias*. USA: Health

Communications Inc., 2018. ISBN 978-07573-2079-8. Dodge, E. *Critical periods the key to producing super dogs!* Dostupné na

<http://www.weatherrunweimaraners.com/CRITICAL%20PERIODS.pdf> Jančaříková, K.

Didaktické přístupy k přírodovědnému vzdělávání předškolních dětí a mladších žáků.

Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015. 1. vyd. ISBN 978-80-7290-

805-9. Jančaříková, K. *Didaktické přístupy k přírodovědnému vzdělávání předškolních dětí a mladších žáků.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2019. 2.

uprav. vyd. Pfaffenberger, C. *The New Knowledge of Dog Behavior*. NY: Howell Book

House, 1971. ISBN 9780876057049. Scott, J. P. *Critical periods in the development of social behavior in puppies*. Psychosom Med. 1958 Jan-Feb; 20(1): 42–54.